

XIX. YÜZYIL SONLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE TEV'EM MAAŞI (TRABZON VİLAYETİ ÖRNEĞİ)

Banu YILMAZ*

ÖZ

Bu çalışmanın konusu Osmanlı Devleti'nde ikiz veya üçüz olarak doğan çocuklara ödenen tev'em maaşlarıdır. Çocuklara ödenen bu maaş, II.Abdülhamid döneminde yaygınlaşmış ancak bu dönemden öncesinde de muhtaç durumda olan ailelere ikiz çocuk sahibi olmaları ve bunun beraberinde bir takım şartları taşımaları durumunda verilmiştir. Sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak çoğul gebeliklerden dünyaya gelen çocuklara ödenen bu maaştan Müslim veya gayrimüslim ayrımı yapılmadan bütün Osmanlı tebaası yararlanabilirdi. Bu çalışmada; maaşın ödenmesinde yıllar içinde bir değişim meydana gelmiş midir, maaş miktarı her vilayette aynı mıdır, çocuklar kaç yaşına kadar bu maaşı alabilmiştir gibi soruların yanıtları Trabzon vilayeti örneklemini üzerinde aranacaktır. Tespit edilen bilgiler, tev'em maaşının diğer vilayetlerdeki durumunu anlatan çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti genelinde ikiz çocuklara yapılan yardımlar hakkında daha panoramik bir bakış açısı sunacaktır. Bu amaçlarla Osmanlı arşivinde yer alan konu ile ilgili belgeler tarandıktan sonra belge ve vaka analizi yöntemi kullanılarak elde edilen verilerin kronolojik olarak değerlendirmesi yapıldı. Değerlendirmeler sonucunda Trabzon vilayetinde tev'em maaşının miktarında yıllara ve sancaklara göre değişiklik olduğu gözlemlendi. Vilayette maaştan yararlanan aileler arasında seyit ve şerif gibi ayrıcalıklı ailelerin bulunmadığı yalnızca muhacir olan birkaç ailenin maaşa bağlandığı, maaş ödenen çocuklar için bir yaş sınırlaması yapılmadığı tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Trabzon Vilayeti, Tev'em Maaşı, Çocuk, Muhtaç.

THE TEV'EM SALARY IN THE OTTOMAN EMPIRE AT THE END OF THE 19TH CENTURY (THE CASE OF TRABZON PROVINCE)

ABSTRACT

The subject of this study is the Tev'em salary that is paid for twins or triplets in Ottoman Empire. This Tev'em salary had become widespread at the period of Abdulhamid II, but had been paid to needy families if they had certain conditions which includes having twins or triplets before his period, too. As a necessity of social state cognizance this salary which is paid to children of multiple pregnancy had been given to Ottoman vassal without no discrimination between Muslims and non-Muslims. In this study the questions like if the amount of this salary had been changed through years, if the amount of salary is same in every province, if the children had been taking this salary till a certain age, will be tried to answered on the example of Trabzon Province. The gathered information will be a better panorama of the salary that is given to twins in Ottoman empire, when compared with other studies which investigate the Tev'em salary in different provinces. To these purposes after scanning the data from Ottoman archives on the subject, with the help of document and case analysis method, the data that are gathered evaluated as chronologically. As one of the result of these evaluations, that is seen that Tev'em salaries in Trabzon Province had changed through years, and according to sanjaks. Also it is identified that there are no privileged families like Sayyids and Sharifs among taking these salary but some of emigrant families, and it is seen that no age limit enforced for these salaries.

Keywords: Trabzon Province, Tev'em Salary, Children, Neediness.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 25.04.2021; Yayına Kabul Tarihi: 01.06.2021

* Dr., ORCID: 0000-0001-6770-7519, E-posta: bauyilmaz@gmail.com

Giriş

Tev'em kelimesi Arapça'da ikiz manasına gelmektedir. Tev'em maaşı ise Osmanlı Devleti'nde ikiz, üçüz veya dördüz olarak dünyaya gelen çocuklara bağlanan maaşı ifade etmektedir. Maaşın ödenmesi için yardıma muhtaç durumda olmak yeterlidir. Maaş almak için başvuran ailelerin ihtiyaç sahibi olup olmadıkları imam ve muhtarlar vasıtasıyla teyit edilmiştir. Sonrasında maaşı almaya hak kazanan ailelerin durumuna göre bazen çocukların tamamına bazen de birine maaş bağlanabilmiştir. Maaşların kaç yıl ödeneceği konusunda farklı uygulamalar bulunmaktadır. Burada asıl üzerinde durulması gereken konu, Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet yönüne vurgu yapan tev'em maaşı, yetim çocuklara vasi tayin edilmesi gibi çocuklara ve neslin korunmasına yönelik bu türden çalışmalara ne kadar önem verdiğidir. Özellikle XIX. yüzyılda ortaya çıkan modernleşme çalışmalarının bir gereği olarak Osmanlı Devleti, sosyal alanda yaptığı bu türden yardımlarla birlikte tebaasına karşı koruyup kollayıcı tutumunu daha da artırmıştır. Çocuklara yönelik bu yardımların amacı aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin gücünü göstermesi ile de yakından ilgilidir. Nitekim Osmanlı elitleri, nüfusun sayısal büyüklüğünü devletin gücüyle özdeşleştirmişlerdir (Balsoy, 2012, s. 23). Bu nedenle de nüfusun korunması ve artırılması XIX. yüzyılın ortalarından itibaren daha da önemli hâle gelmiştir.

XIX. yüzyılda kaybedilen savaşlarla birlikte Osmanlı nüfusundaki azalma, nüfusun korunması yönündeki çalışmaların önemini artırmıştır. Osmanlı Devleti bu amaçla "*ıskat-ı cenin*" (çocuk düşürme) fiilinin yasaklanması yönünde çalışmalar yapmıştır (Cengiz, 2019, s. 38-54). Bu çalışmalar sonucunda ıskat-ı cenin fiilinin yasak olduğu ifade edilerek, bu suçu işleyenler suçun işleniş şekline göre hapis veya kürek cezasına çarptırılacağı 1858 Tarihli Ceza Kanunnamesinde ifade edilmiştir (Düstur, 1289, s. 578). Bunun yanı sıra var olan nüfusun korunması, muhtaç durumda olan ailelerin birden fazla çocuğa bakmaları konusunda maddi açıdan desteklenmeleri, nüfus politikasının bir gereği olarak önem kazanmıştır. Buradan hareketle hem çocuklara hem de ailelere ödenen tev'em maaşının, nüfusu korumaya yönelik önemli bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Ancak çoğul gebeliklerden doğan çocukların bakımı amacıyla ödenen bu maaşın nüfus artışını teşvik etmek gibi bir amaca hizmet etmediği kanaatindeyiz.

XIX. yüzyıl içinde Osmanlı Devleti adli ve idarî yönden bir değişim-dönüşüm içine girmiştir. Bu dönemde modern devlet algısının ürünü olan yeni bir takım kurumlar açılmaya başlamıştır. Hapishaneler, zabıta, polis, jandarma teşkilatı gibi kurumlar Osmanlı adli yapısında meydana gelen değişim sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar, toplumun huzur ve refahını sağlamak, asayiş tesis etmek gibi nedenlerle ortaya çıkmış aynı zamanda toplumun denetlenmesi ve kontrol altında tutulması gibi amaçlara da hizmet etmiştir. Bu dönemde yeni kurumların ortaya çıkmasıyla birlikte bazı kurumlar işlevini yitirmeye başlamıştır. Bunlar arasında 1826 yılında kurulan Evkâf-ı Hümâyun Nezaretine bağlanan vakıflar gelmektedir. Bu döneme kadar vakıflar, yoksulların korunması başta olmak üzere toplum hizmetlerinin yürütülmesi konusunda önemli bir yere sahip olmuş ancak bu dönemden itibaren etkisini yitirmiştir (Bayartan, 2008, s. 160). Böylece yoksul vatandaşların korunması konusu devletin daha fazla eğilmesi gereken bir konu olmaya başlamıştır. Böylece tev'em maaşı gibi sosyal yardım çalışmaları devlet tarafından yürütülmeye başlamıştır.

II. Abdülhamid döneminde muhtacın maaşları içerisinde yer alan ve daha yaygın hâle gelen tev'em maaşının verilmesinde, nüfus politikalarının yanı sıra devletin otoritesini sağlamlaştırmak düşüncesi de etkilidir. Ahaliye yapılan bu tür yardımlar, hem yoksullukla mücadele konusunda hem de halkın devlete sadakatle bağlı olması yönünde atılan önemli adımlar olmuştur. Devletin taşra vilayetlerinde gücünü hissettirmesinde bu yardımlar oldukça önemli bir yere sahiptir.

Trabzon Vilayeti'nde tev'em maaşının miktarı ve hangi şartlarda verildiğini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma için arşivde yer alan belgelerin belirlenen tarih aralığında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu nedenle konu ile ilgili XIX. yüzyılın sonlarında tutulan kayıtlar incelenerek, tev'em maaşının durumu açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Osmanlı'da Tev'em Maaşı

Tev'em maaşının ilk olarak hangi tarihlerde verilmeye başladığına dair kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak tev'em maaşı ile ilgili en eski arşiv belgelerinden biri III. Mustafa dönemine denk gelmektedir. 15 Ocak 1768 tarihli bu belgede Üsküdar'da Selman Ağa Mahallesinde ikamet eden kayıkçı Ömer'in üçüz çocuk sahibi olması dolayısıyla günlük altı akçe ile vazifelendirildiği anlaşılmaktadır. Burada tev'em maaşının tahsis edildiği anlaşılmakla birlikte daha önce verilip verilmediğine dair bir ibare bulunmamaktadır (A.E. SMST. III. 15/963; Muşmal vd. 2020, s. 266). Konu ile ilgili bir başka belge ise 29 Ağustos 1791 tarihine aittir. Belgede üçüz çocukları olmasından dolayı Seyyid Mustafa'ya vazife verileceği, eşinin çocuklardan biri ile vefat etmesi üzerine kalan iki çocuk için on beşer akçe tev'em maaşı bağlanacağı bildirilmektedir. Belgede geçen "*bu gibilere olageldiği üzere*" maaş bağlanacağı ifadesi tev'em maaşının daha eski tarihlerde de verildiğine işaret etmektedir (Dinç vd. 2009, s. 80). Bütün bu belgelerden hareketle tev'em maaşının 1760'lardan itibaren ikiz, üçüz veya dördüz çocuklara bazen de ailelere verildiği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde tev'em maaşı dönemin ekonomik yapısına ve kullanılan para birimine göre değişiklik göstermekteydi. Yukarıda 15 Ocak 1768 tarihli belgede günlük 6 akçe olarak tev'em maaşı tahsis edilirken, 26 Ekim 1853 tarihinde ikiz doğan çocuklara 50'şer akçeden 100 akçe olarak bağlanmıştır (BOA, MVL. 337/93). Yine önceki tarihlerde verilen maaş miktarının her bir çocuk için beş akçe olduğu görülmektedir (BOA, HAT. 213/11577). Ancak 1855 senesi Haziran ayından itibaren maaşların 15 kuruş olarak yeniden düzenlendiği anlaşılmakta, aynı zamanda çocukların annelerine de maaş bağlandığı görülmektedir (İ. MVL. 332/14271). Para birimindeki değişikliklere göre tev'em maaşı değişiklik göstermekte ise de her iki para birimine göre ödeme yapıldığı dönemler olmuştur (Tekin, 1999, s. 171). Bütün bu belgelerden maaşın kullanılan para birimine göre günlük veya aylık olarak farklı şekillerde tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Bu farklılıkların ortadan kaldırılması ve tek tip bir ödeme sisteminin oluşturulması amacıyla 1855 yılı itibarıyla ikiz veya üçüz çocuklara ödenen maaşların kuruş hesabıyla ödenmesi kararlaştırılmıştır (İ. MVL. 332/14271). Böylece uygulamada tek tip bir usul belirlenmiştir. Tev'em maaşı olarak çocuklara ve annelerine verilen bu maaşların hangi kalemden ve hangi miktarda ödeneceği bazı belgelerde açıkça belirtilmekle (DH. MKT. 1635/66; C. BLD, 78/3891) birlikte, maaşların "*emsaline kıyas olunmayarak*" şeklinde ifade edilerek, emsallerinden farklı olarak da ödenebilmiştir. Bu istisnalar dışında tev'em çocuklara verilen maaşların "*emsalimisüllü*" yani emsallerine bakılarak miktarının belirlendiği söylenebilir. Tabi burada maaşın hangi kalemden ödeneceği de önemlidir. Yani belediye bütçesinden ödenecek olan maaş için belediye bütçesinde yeterli miktarda para olması gerekmektedir (DH. MKT. 1568/120). Tev'em çocukların annelerine verilen maaşın miktarının ailelerin durumuna göre değiştiğini söyleyebiliriz. Örneğin 30 Aralık 1900 tarihinde Derbent bölüğü efradından Nevşehirli Hazım'ın ikiz çocuklarını dünyaya getiren eşine 200 kuruş maaş bağlanmasına ve bu maaşın da Hazine-i Maliye bütçesinden ödenmesine karar verilmiştir (İ. ML. 48/7). Tophane'de Karabaş Mustafa Ağa Mahallesi'nde ikamet eden Ayşe Hatun, çocuklardan Saniye'nin vefatı üzerine boşta kalan 30 kuruşluk maaşın kendisine aktarılmasını istemiş ve bu olumlu karşılanarak maaşın yarısının kendisine tahsis edilmesi kabul edilmiştir (DH. MKT. 339/78). Yine 9 Aralık 1856 tarihinde ikiz çocuk dünyaya getiren iki anne ve dört çocuğa 15'er kuruştan toplam 90 kuruş maaş bağlanmıştır (İ. DH. 364/24092). Bütün bu örneklerden annelere ödenen maaşların da yıllar içinde değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Maaşların kaç yaşına kadar ödeneceği her zaman belirtilen bir husus olmayıp, bazı belgelerde tev'em çocuklara belirli bir yaşa kadar maaş bağlanacağı açıkça ifade edilmiştir. Bunlardan biri 27 Ağustos 1902 tarihli Trablusgarp Vilayetine ait bir belgedir. Buna göre; Trablusgarp ve çevresinde toplam 11 aileye tev'em maaşı ödenmesi kararlaştırılmıştır. Maaş ödenen çocukların tamamı ikizdir. Çocukların 15'i kız 7'si erkektir. Toplam 22 çocuğa 10 yaşına kadar belediye varidatından maaş bağlanmasına karar verilmiştir. Çocuklardan birinin 3 yaşına varmadan ölmesi durumunda ise diğer kardeşinin maaşının 3 yaşına geldiğinde kesileceği belirtilmiştir (DH. MKT. 587/26). Tev'em maaşının ödenmesindeki temel şart ailelerin ihtiyaç sahibi olması ve ikiz çocuklara sahip olmalarıdır. Dolayısıyla çocuklardan birinin ölmesi bazen diğer çocuğun da maaşının kesilmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra 3 yaşını bitiren çocuklardan kesilen maaşlar başka çocuklara devredilebilmekteydi (DH. MKT. 71/1). Ailelerin muhtaç durumda olmalarından dolayı bazı çocukların maaşları ise 10 yaşına kadar devam edebilmiştir (DH. MKT. 164/49). Nadiren de olsa tev'em çocuklardan bazılarının 20 yaşına kadar maaş bağlanması uygun bulunmuştur. Selanik'in Porta Kapı mahallesinden Rüstem isimindeki şahsın ikiz çocuklarından yalnızca erkek olan çocuğa 20 yaşına kadar belediye varidatından ödenmek üzere 30 kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 1536/80). Yine kız çocuklarının evleninceye kadar 30 kuruş maaş aldıkları durumlar da olmuştur. Bu durumda erkek kardeşlerine de yine 20 yaşına kadar maaş ödenmiştir (DH. MKT. 1598/35). Maaşın ödenmesinde temel alınan yaş aralıklarına bakıldığında özellikle 20 yaşına kadar erkek çocuklara maaş ödenmesi, bu tarihten itibaren çocuğun artık yetişkin bir birey olarak kendi geçimini sağlayabilir olarak görülmesiyle ilgili olmalıdır. Yine kız çocuklara evleninceye kadar maaş ödenmesi de artık evlendiği kişi tarafından ihtiyaçlarının karşılanacağı düşüncesi ile hareket edildiğini göstermektedir.

Muhtaç durumda olan aileler için ihtiyaç sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın maaş tahsis edilirken, seyit ve şerif olan kişiler de bu maaştan yararlanmıştır. Hz. Muhammed'in torunu Hasan'ın soyundan gelen kişilerin ailelerinden olanlara 1888 senesine kadar değişen miktarlarda maaş bağlanmış, 1888 senesinden sonra bu miktar 15 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak bu kişilere maaş verildiğini gösteren ileriki tarihlerdeki belgeler, kararın kesin olarak uygulamaya geçmediğini göstermektedir. Örneğin, 27 Ağustos 1902 tarihinde Trablusgarp'ta tev'em maaşı 30 kuruş olarak ödenmiştir. Bu tarihte hem ayrıcalıklı ailelere hem de muhtaç durumda olan diğer ailelere aynı oranda maaş bağlanmış herhangi bir ayırım yapılmamıştır (DH. MKT. 587/26). Osmanlı Devleti muhacirleri de aynı şekilde koruyup kollama yoluna gitmiştir. Muhacir ailelerin tev'em olarak dünyaya gelen çocukları bazen maaş bağlanarak bazen de maaş karşılığında bir göreve getirilerek desteklenmişlerdir. 27 Ağustos 1854 tarihinde Mora muhacirlerinden Hatice hatunun ikiz olarak dünyaya gelen Ayşe ve Fatma isimlerindeki kızlarına, "emtia gümrük malından" 50'er akçe olmak üzere toplam 100 akçe maaş karşılığında vazife verilmesine karar verilmiştir (İ. MVL. 313/13127).

Tev'em maaşı bazen de ihtiyaç sahibi olmayan ancak ikiz, üçüz veya beşiz çocuk sahibi olan ailelere bağlanmaktaydı. Toplumda bu türden doğumlar çok sık rastlanan bir durum olmadığından, maaşın verilmesinde bu tür doğumların istisna olarak görülmesi etkili olmalıdır (Muşmal vd. 2020, s. 267).

Tev'em çocuklar için çoğunlukla ailelerin isteklerini gerekli yerlere iletmeleri sonrasında muhtaç durumda olmaları ve ikiz çocuklara sahip olmaları durumunun tahkik edilmesi ile birlikte belediye bütçesinden veya gümrük gelirlerinden maaş ödenmiştir. Maaşlar genellikle her iki çocuğa ayrı ayrı ödenmektedir ancak çocuklardan yalnızca birine maaş tahsis edildiği durumlar da olmuştur. 28 Mayıs 1902 tarihinde Ekmekçiabaşı mahallesinde ikamet eden Münire Hanım'ın ikiz çocuklarından yalnızca birine maaş ödenmesi uygun bulunmuştur. Daha sonra münhal olan 30 kuruşluk bir maaş yine anne

XIX. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Tev'em Maaşı (Trabzon Vilayeti Örneği)

Münire Hanım'ın isteğiyle diğer çocuğa tahsis edilmiştir (DH. MKT. 521/15). 24 Ağustos 1905 tarihinde de Bingazi'de ikamet eden Abdurrahman'ın iki erkek çocuğundan yalnızca Mesud'a 30 kuruş maaş bağlanmıştır (DH. MKT. 1001/6).

Münhal olan maaş, muhtaç durumda olan kişilere ödenen ancak bu kişilerin ölmesiyle boşa kalan toplu paradır (Cengiz, 2017, s. 61). Buradan hareketle devletin aslında muhtaç durumda olan ve ikiz çocukları bulunan her aileye yardım etmek istediği ancak bunun için yeterli bütçenin olmadığı durumlarda ise çocuklardan bazen birine boş kalan bir maaşı tahsis ettiği veya hiçbirine bir maaş tahsis edemediği anlaşılmaktadır. 30 Ağustos 1893 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen dilekçe bu durumu destekler niteliktedir. Üsküdar'da Gülfem Hatun Mahallesi'nde ikamet eden ve maddi olarak güçlüğ çeken Halid Efendi, 2 Mart 1893 tarihinde ikiz olarak dünyaya gelen Mehmed Şaban ve Ayşe Sadiye isimdeki çocuklarına tev'em maaşı bağlanmasını istediyse de bu isteği kabul edilmemiştir. Ancak daha sonra yine Üsküdar'da Valide-i Atik Mahallesinde ikamet eden ekmeççi Mustafa'nın ikiz çocuklarından Fatma Sadiye'nin vefat etmesi üzerine kendisine ödenen tev'em maaşının Mehmed Şaban'a verilmesine karar verilmiştir (DH. MKT. 3/43).

Muhtaç durumda olan ailelerin ikiz veya üçüz çocuklarına bağlanan tev'em maaşından hem Müslüman hem de gayrimüslim aileler faydalanabilmekteydi. Maaşın verilmesindeki temel etken muhtaç durumda olmaktı. Hüdavendigar Vilayeti Gedikpaşa mevki Boyacı sokağında ikamet eden terzi Mihail'in çocukları Mevrat ve Üsküdar, yine Hüdavendigar Vilayeti'nden Apro oğlu Viladi'nin çocukları, Mudanya'nın Mirali Karyesi'nden Velari'nin çocukları bu maaştan yararlanan gayrimüslimlerden yalnızca birkaçıdır (DH. MKT. 57/9; DH. MKT. 521/18; DH. MKT. 505/16; DH. MKT. 605/1). Maaş, Müslim ve gayrimüslim vatandaşlara aynı derecede ödenmiştir. Örneğin tev'em çocuk dünyaya getiren Müslüman bir anne 15 kuruş maaş alıyorsa (İ. DH. 364/24092) Gayri Müslim bir anne de aynı miktarda maaş almıştır (MVL. 849/52).

Aileler verilen maaşın yeterli gelmediği durumlarda zam yapılmasını talep edebilmekteydiler. Kastamonu Vilayeti'ne tabi Bartın kazası ahalisinden Said Osman, ikiz çocuklarına 30'ar kuruş olarak bağlanmış olan maaşın yeterli olmadığı gerekçesiyle 20 Mayıs 1893 tarihinde artırılmasını talep etmiştir (DH. MKT. 43/12). Maaşın bu istek doğrultusunda artırılıp artırılmadığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak yine de halkın böyle bir istekte bulunabilmesi, zor duruma düştüğünde devletinden yardım alabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nde III. Mustafa döneminden itibaren kayıtlara yansıyan ancak daha öncesinde de var olduğu anlaşılan tev'em maaşı, çoğunlukla yoksul durumda olan ailelerin çocuklarına verilmiştir. Bunun yanı sıra seyit ve şerif olanlar da bu maaştan faydalanmıştır. Muhtaç durumda olan ailelerin ikiz veya üçüz çocuklarının bakımı konusunda desteklenmeleri devlete olan bağlılığı artırması, devletin de halkını koruyup gözettiğini ortaya koyması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Gerek maaşın verilmesi için yapılan soruşturma ve gerek boş kalan maaşların ihtiyaç sahibi olan başka ailelere aktarılması bu sistemin oldukça düzenli bir şekilde işlediğini göstermektedir.

2. Trabzon Vilayeti'nde Tev'em Maaşı

Trabzon Vilayeti'nde tev'em maaşının durumu hakkında bilgi vermeden önce vilayetin idari yapısına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Nitekim bölgede hangi sancakların ve kazaların yer aldığı bilinmesi, maaşın vilayet içindeki durumunu göstermesi bakımından önemlidir. 19. yüzyılın ikinci yarısında vilayet; Trabzon, Lazistan, Canik ve Gümüşhane sancaklarından oluşmaktadır. Lazistan Sancağı 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Batum'un elden çıkmasıyla birlikte merkez Rize olmak üzere Atina (Pazar) ve Hopa kazalarından oluşan bir idari yapıya sahiptir (Sayaç, 2015, s. 53). Gümüşhane Sancağı; Şiran, Kelkit, Torul ve Gümüşhane olmak üzere toplam dört kazadan

oluşmaktadır (Saylan, 2014, s. 29). Canik Sancağının durumu ise biraz daha farklıdır. Sancak, 1872 tarihinde Trabzon Vilayeti'nden ayrılarak müstakil bir şekilde idare edilmeye başlamıştır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş 1877 yılında yeniden vilayete bağlanmıştır. Bu hâliyle Canik Sancağı Samsun, Bafra, Fatsa, Çarşamba, Terme ve Ünye kazalarının bağlı bulunduğu bir idari yapıdır (Karagöz, 2006, s. 69-71). Trabzon Sancağı ise Trabzon merkez kazasına bağlı; Yomra, Maçka, Şarlı, Tonya Nahiyeleri, Akçaabat, Sürmene, Of, Görele, Vakfıkebir, Tirebolu, Giresun ve Ordu Kazalarından ibarettir (TVS, 1892, s. 187-229).

Trabzon Vilayeti'nde diğer Osmanlı vilayetlerinde olduğu gibi muhtacin maaşı içerisinde tev'em maaşı da yer almaktadır. Vilayette ikiz çocuklara maaş verildiğini gösteren en eski arşiv belgesi 17 Şubat 1888 tarihine aittir. 1888 yılında Trabzon Vilayeti genelinde tev'em maaşının miktarı 30 kuruştur. Örneğin; 17 Şubat 1888 tarihinde Canik Sancağına bağlı Çarşamba kazasına tabi Ayazma köyünden Ahmet oğlu Durmuş ve Fındıklı köyü muhacirlerinden Hasan'ın ikiz erkek çocuklarına belediye varidatından otuzar kuruş maaş tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararla birlikte toplam dört çocuğa otuzar kuruş olmak üzere maaş bağlanmış ve ikiz çocukların masraflarını karşılamakta güçlük çeken ailelere destek olunmuştur (DH. MKT. 1486/63). Bu belgelerden aynı zamanda muhacir olan ailelere de maaşın verildiği anlaşılmaktadır. Yine bu durumu destekler nitelikte bir başka örnekte ise Ünye kazasına tabi Burunucu karyesinden Gürcü muhacirlerinden olan Molla Ahmed, üçüz çocuk sahibi olmasından dolayı 26 Ekim 1900 tarihinde tev'em maaşına bağlanmıştır (DH. MKT. 2420/95).

Sancaklardaki belediye tahsisatının yetersiz olduğu durumlarda ise tev'em çocukların maaşları sancağın bağlı olduğu vilayet tarafından ödenmiştir. 27 Kasım 1888 tarihinde, Gümüşhane'nin Sorda Mahallesi ahalisinden Hasan oğlu Tufan tarafından belediyeden çocuklara maaş bağlanması istenmişse de belediyenin yetersizliği nedeniyle ödenemediği, bu nedenle de Hasan'ın ikiz çocuklarına Trabzon Vilayeti belediye tahsisatından maaş bağlanacağı bildirilmiştir. Burada Gümüşhane belediyesinin maddi açıdan yetersizliği gerekçe gösterilmiştir. Bunun nedeni ise; Vilayat-ı Belediye kanununun 16. maddesine göre belediye tahsisatı olmayan veya yetersiz olan sancaklarda, bu türden maaşların ödenmesi mümkün olamayacağından maaşın, merkez vilayet belediye tahsisatından ödenmesinin karara bağlanmış olmasıdır. Aynı yazıda ödenecek olan maaşın yine otuz kuruş olduğu ifade edilmektedir (DH. MKT. 1568/120).

İkiz çocukları olan aileler ikamet adreslerinden farklı bir yere taşındıklarında, eski adreslerinin bağlı olduğu idari birimden maaşları kesilmektedir. Ancak bu aileler yeni ikamet adreslerinin bağlı olduğu belediyelerce yeniden maaşa bağlanabilmişlerdir. 10 Şubat 1890 tarihinde, Trabzonlu olan ancak İstanbul'un Vefa semtinde ikamet eden Havva hatunun Yunis ve Hasan isimli çocuklarına belediye varidatından otuz kuruş maaş tahsis edilmesi uygun görülmesine rağmen Havva hatun çocuklarıyla birlikte Trabzon Vilayeti dâhilinde Maçka Kazasına bağlı Maura köyüne taşınmıştır. Bu durum üzerine bu çocuklara İstanbul şehremanetinden maaş verilmesine gerek kalmadığı ifade edilerek mahalli belediye tarafından aynı miktarda maaşın bağlanması istenmiştir (DH. MKT. 1697/24). Yine benzer bir başka örnekte ise; 7 Temmuz 1889 tarihinde Vakfıkebir kazasından Ali bin Osman askerliğinin Kasımpaşa Bahriye Sanayi birinci taburu dördüncü bölümünde yaptıktan sonra Trabzon'a döneceği için ikiz çocuklarına ödenen 30'ar kuruşun Trabzon Vilayetine nakledilmesini istemiştir (DH. MKT. 1635/66). Yine 1889 yılında Trabzon'un Şevkiye köyünden Beyzizade Selim Sırrı'nın ikiz çocuklarına maaş bağlanması için yazdığı arzuhâli olumlu karşılanmış, aileye her bir çocuk için 30 kuruştan toplam 60 kuruş maaş tahsis edilmiştir (DH. MKT. 1628/99). Bu belgelerden hareketle, 1889 yılında da maaş miktarında bir artış veya azalma olmadığını söylenebilir.

XIX. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Tev'em Maaşı (Trabzon Vilayeti Örneği)

İkiz çocuklara bağlanan maaşın, çocuklardan birinin ölümü üzerine tamamen kesildiği durumlar yaşanmıştır. 29 Kasım 1889 tarihinde Gümüşhane'nin Sorda mahallesinden Toroğlu Mehmed'in ikiz çocuklarına ödenen 15'er kuruş maaşın çocuklardan birinin ölümü üzerine tamamen kesilmesi üzerine aile şikâyetinde bulunmuştur (DH. MKT. 1685/63). Durumun nasıl neticelendiği bilinmemekle birlikte devletin bu türden yardımları ikiz veya üçüz çocuk olması durumunda verdiği düşünülürse çocuklardan birinin vefatı üzerine maaşın kesilmesi muhtemelen belediyenin maddi yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Başka vilayetlerde çocukların 10, 20 yaşlarına ve kız çocuklarının evlendikleri zamana kadar maaş aldığı düşünüldüğünde ailelerin maaşın kesilmesi durumunda bir hak arayışına girmeleri oldukça önemlidir. Yine 22 Haziran 1891 tarihinde Ordu kazasından Selim Sırrı'nın dört sene önce ikiz doğan çocuklarına bağlanan maaşın kesilmesi şikâyete neden olmuştur (DH. MKT. 1843/100). Burada çocuklardan birinin ölmesi söz konusu olmadığına göre maaşın kesilmesi yine maddi yetersizliklerden kaynaklanmış olsa gerektir.

1891 senesinde Trabzon Vilayeti'nde maaş miktarı 30 kuruştur. 23 Mayıs 1891 tarihinde Lazistan Sancağına bağlı Hopa kazasına tabi PotocurSufla köyü ahalisinden Demirci oğlu Kerim'in ikiz doğan çocuklarına belediye gelirinden 30 kuruş maaş bağlanmıştır (DH. MKT. 1835/79). 10 Temmuz 1891 tarihinde Sürmene kazasına bağlı Kavaşa köyünde ikamet eden Hasan Efendi oğlu eşi Havva ve yine Sürmeneye bağlı Vizeraköyünde ikamet eden Mahçuoğlu eşi Fatma'nın ikiz olarak doğan çocuklarına belediye gelirinden 30 kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 1835/78). Trabzon Vilayeti'nde tev'em maaşı diğer Osmanlı Vilayetlerinde olduğu gibi hem Müslüman ailelere hem de gayrimüslim ailelere verilmekteydi. 28 Temmuz 1891 tarihinde Sürmene Kazasına bağlı Humurgan köyünde ikamet eden Butaroğlu eşi Toli'nin ikiz doğan çocuklarına maaş bağlanması için yaptığı başvuru olumlu karşılanmış, 17 Ağustos 1891 tarihinde çocuklara 30'er kuruş maaş ödenmesine karar verilmiştir (DH. MKT. 1859/104). Yine 28 Haziran 1891 tarihinde Sürmene Kazasına bağlı Vizera köyünden Sancakoğlu Mehmed ile Terzioğlu Yusuf'un ikiz olarak doğan çocuklarına 30 kuruş maaş bağlanması uygun görülmüştür (DH. MKT. 1845/22).

1891 yılı sonrasında Trabzon Vilayeti'nde tev'em çocuklara ödenen maaş miktarında yarı yarıya bir azalma söz konusudur. 27 Mayıs 1892 tarihinde Trabzon'da Tekfur Çayır mahallesinde ikamet eden ve maddi durumu yetersiz olan Ali Reis oğlu Mehmed'in ikiz çocuklarına toplam 30 kuruş maaş bağlanması uygun bulunmuştur (DH. MKT. 1953/114). Yine 9 Ağustos 1893 tarihinde ikiz doğumların en fazla görüldüğü yerlerden biri olan Sürmene'den Ahu köyünde ikamet eden Mukuloğlu Sekban'ın ikiz çocuklarına 15'er kuruş olmak üzere toplamda 30 kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 107/8). Birkaç yıl içinde maaş miktarında bir değişim olmadığı söylenebilir. 7 Ocak 1894 tarihinde Trabzon'un Faros (Faroş) mahallesinden Rumelili oğlu Hüseyin bin İsmail'in ikiz olarak doğan çocuklarına belediye bütçesinden 15'er kuruş maaş bağlanması bu durumu destekler niteliktedir (DH. MKT. 193/57).

22 Mayıs 1894 tarihinde Rize'nin Muskas köyünde ölen Sadık Efendi'nin ikiz olarak doğan ve öğrenci olan çocuklarına maaş bağlanması için anneleri Rabia başvuruda bulunmuştur. Burada maaşın bağlanıp bağlanmadığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır ancak Rabia'nın çocuklar doğar doğmaz değil de eşinin ölümünün ardından maaş talebinde bulunması (DH. MKT. 239/50), ikiz olan çocuklarını okutmakta maddi açıdan desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

1894 yılı içinde tev'em maaşı Trabzon Sancağı'nda 15 kuruş olarak verilirken, Canik Sancağı'nda 30 kuruş olarak ödenmiştir. 17 Şubat 1894 tarihinde Sürmene kazasında Gorgor-ı Sagir köyünden Musti oğlu Ahmed bin Osman'ın ikiz doğan çocuklara 15'er kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 203/70). 1894 Kasım ayında ise Samsun

Hançerli mahallesinden Hasırcı Ömer'in ikiz doğan çocuklarına 30'ar kuruş maaş bağlandığı Canik Sancağı İrade Meclisinden Trabzon Vilayetine bildirilmiştir (DH. MKT. 329/39). İki sancak arasındaki bu farklılık belediyelerin bütçesi ile ilgili olmalıdır. İki çocuklara bağlanan maaşın bölgelere göre farklılık gösterdiği söylenebilir. İstanbul'da her bir çocuğa 30 kuruş ödenirken, Gümüşhane'de 15 kuruş ödenmesi bu durumu açıklamakla birlikte, ödenen maaşın belediyelerin maddi gücüyle doğru orantılı olduğunu göstermektedir (DH. MKT. 1635/66; DH. MKT. 1685/63). Trabzon Vilayeti'nde maaş miktarının belediyenin maddi güçlük çektiği dönemlerde 15 kuruş diğer dönemlerde ise 30 kuruş olarak ödendiği yukarıda anlatılan durumlardan anlaşılmaktadır.

1895 yılı içerisinde Trabzon Vilayeti genelinde tev'em maaşına başvuran ikiz çocuk ailelerinin sayısı önceki yıllara oranla bir artış göstermiştir. 31 Mart 1895 tarihinde Sürmene kazasından iki aileye tev'em maaşı bağlanmıştır. Zol köyünden terzi oğlu Temel, Foşa köyünden Küçük Mehmet oğlu Hasan ve Baştımar köyünden İsmail oğlu Hasan'ın ikiz doğan çocuklarına otuzar kuruş olmak üzere toplamda 6 çocuğa 180 kuruş maaş verilmesine karar verilmiştir (DH. MKT. 356/55). 26 Mayıs 1895 tarihinde Sürmene kazasının Zavzaka köyünde ikamet eden Araboğlu Şaban'ın ölümünden sonra ikiz doğan Mustafa ve Fatma adındaki çocukların bir süre sonra da anneleri vefat etmiştir. Bu iki çocukla birlikte, Sürmene'nin Göneşara köyünden Kuzgunoğlu Ahmet bin Mehmed'in ikiz doğan Hüseyin ve Fatma'ya da otuzar kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 378/74). 19 Haziran 1895 tarihinde Kelkit kazasından Ağgi köyünden Süleymanoğlu Ahmed'in ikiz doğan çocuklarına otuzar kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 386/56). 16 Temmuz 1895 tarihinde Maçka'nın Mulaga-i zir köyünden maddi durumu yetersiz olan Fettah Emin'in ikiz doğan çocuklarına Mart ayından itibaren 30'ar kuruş maaş bağlanması istenmiştir (DH. MKT. 398/51). İki çocuklara bağlanan bu maaşın başvuru tarihi itibarıyla değil de birkaç ay öncesinden itibaren başlatılması çocukların doğum tarihlerinin temel alındığını göstermektedir. Ailelerin bazıları dilekçe yazdıkları tarihten itibaren maaşın başlatılmasını isterken maddi açıdan yetersiz olan aileler ise çocukların doğumlarından itibaren maaşın geriye dönük olarak başlatılmasını istemişlerdir. Aileler birkaç yıl arayla üçüz veya dördüz çocuklarının doğumlarında ise yine tev'em maaşına başvurmuşlardır. Çocuk sayısının fazla olması maaşta bir değişikliğe neden olmamıştır. 15 Şubat 1895 tarihinde Tonya Nahiyesinden Dördüncü Ordu-yı Hümayun İkinci Nişancı efradından Tennioğlu Mustafa'nın eşi bir yıl önce ikisi kız ikisi erkek olan dördüz çocuklarını dünyaya getirmiş, yine aynı ailenin 1895 senesinde ise iki kız bir erkek olmak üzere üçüz çocukları doğmuştur. Bu durum üzerine aile tev'em maaşına başvurmuş ve toplam 7 çocuğa 30'ar kuruş maaş bağlanması uygun görülmüştür. Dördüz çocukların dünyaya gelmesi toplumda çok sık karşılaşılan bir durum olmadığı için o sırada asker olan Tonyalı Mustafa, askerliğinin kalan kısmından muaf tutularak taltif edilmiştir (DH. MKT. 344/59).

Tev'em maaşları bazen ailelerin bilgisi olmaksızın kesilebiliyordu. Aileler bu durumda haklarını aramak için şikâyette bulunmaktaydılar. 9 Eylül 1895 tarihinde Gümüşhane'nin Mavrangel köyünden Hasan, ikiz doğan çocuklarına bağlanan maaşın, sebebi belirtilmeksizin kesilmesi üzerine şikâyette bulunmuştur (DH. MKT. 424/54). Yine 20 Ekim 1901 tarihinde Vakfikebir kazasının Dereköy'den Abdurrahman Efendi'nin ikiz çocuklarının 10'ar kuruştan bağlanmış olan maaşın kesilmesi sonucu aile, maaşın yeniden bağlanmasını istemiştir (DH. MKT. 2546/89). 28 Eylül 1895 tarihinde Trabzon'un Araklı köyü sakinlerinden vefat etmiş olan Gülüşoğlu İbrahim'in ikiz doğan çocuklarına 30 kuruş maaş bağlanmasına karar verilmiştir (DH. MKT. 435/1). 3 Ekim 1895 tarihinde Sürmene kazasının Civra köyünden İbrahim oğlu Şaban'ın ikiz çocuklarına 30'ar kuruş maaş bağlanması uygun bulunmuştur (DH. MKT. 437/56). Bütün bu belgelerden 1895 senesi içindeki maaş miktarının 30 kuruş olduğu anlaşılmaktadır.

XIX. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Tev'em Maaşı (Trabzon Vilayeti Örneği)

1900 senesinde gelindiğinde Trabzon Vilayeti'nde maaşların 2/3 oranında azaldığı görülmektedir. 22 Mart 1900 tarihinde Tonya Nahiyesinin Şive köyünden Barutçuoğlu Molla İsmail'in ikiz doğan çocuklarına 10'ar kuruştan toplam 20 kuruş maaş bağlanmıştır (DH. MKT. 2321/89). 13 Ağustos 1900 tarihinde Trabzon'un Yenicuma mahallesinden Kalaycıoğlu Ahmed'in ikiz çocuklarına yine 10'ar kuruştan maaş bağlanması kararlaştırılmıştır (DH. MKT, 2388/136).

Tev'em çocukların maaşa bağlanması konusu çoğunlukla ailelerin başvuruları üzerine olurken bazen de akrabalarından birinin durumu bildirmesi üzerine gerçekleşmiştir. Fatih Dersiamlarından ve Huzur-ı Hümayun hocalarından Süleyman Hulusi Efendi, Ordu kazasında (Şevkiye köyünde) yaşayan kardeşinin ikiz çocuklarının doğması üzerine maddi yardıma muhtaç olduğunu belirtmiş ve ikizlere maaş bağlanmasını istemiştir (DH. MKT. 619/81). 1889 yılında Şevkiye köyünden Beyzizade Selim Sırrı ise yazdığı arzuhalde birlikte ikiz çocuklarına maaş bağlanması için Trabzon vilayetine bizzat başvuru yapmıştır (DH. MKT. 1628/99).

Vilayet genelinde maaştan yararlananlar büyük çoğunlukla ikiz çocuk sahibi ailelerdir. İncelediğimiz dönem içerisinde yalnızca iki aile üçüz, yine üçüz çocuk sahibi olan ailelerden biri de aynı zamanda dördüz çocuk sahibidirler (DH. MKT. 344/59; BOA, DH. MKT. 2420/95). Trabzon Vilayeti'nde tev'em maaşından faydalananlar büyük çoğunlukla Müslüman ailelerdir. Vilayet genelinde bu maaştan yararlanan aileler arasında ikiz çocuk sahibi olanlar çoğunluktadır. Maaş miktarı bir yıl içinde bir sancaktan diğerine göre değişiklik göstermektedir. Aileler genellikle çocuklarının doğumlarından itibaren maaşın bağlanmasını istemişlerdir. Bu durum ailenin maddi durumuna göre değişiklik göstermiştir. Örneğin daha iyi durumda sayılabilecek aileler maaşın başvuru tarihi itibarıyla başlatılmasını istemişlerdir.

Sonuç

Bu çalışmada Trabzon Vilayeti örneklemini üzerinden Osmanlı'da tev'em maaşının nasıl verildiği, maaş miktarının ne olduğu, maaşın verilmesinde nasıl bir prosedür izlendiği gibi soruların yanıtları aranmaya çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda tev'em maaşının ortaya çıkış nedeni ile ilgili çeşitli savlar öne sürülmüştür. Bunlardan biri maaşın nüfusu artırmaya yönelik bir uygulama olarak ortaya çıktığıdır. Hüseyin Muşmal ve İrem Gürbüz tarafından yapılan çalışmada maaşın nüfusu artırmaya yönelik bir uygulama olarak görülmesinin doğru bir yaklaşım olmadığı ileri sürülmüştür. Biz de tev'em maaşının nüfusun korunması konusunda önemli bir yeri olduğunu düşünmekle birlikte, maaşın verilmesindeki temel nedenin ihtiyaç sahibi ailelerin, çocuklarının bakımı konusunda maddi anlamdaki yetersizliklerinin giderilmesi olduğu kanaatindeyiz. Nitekim Trabzon Vilayeti'nde de maaş verilen ailelerin geçimlerini sağlamak konusunda yetersiz oldukları görülmüştür.

Trabzon Vilayeti'nde tev'em maaşı verilen aileler vilayet genelinde ikamet etmekte veya yeni taşınmış durumdadırlar. Vilayet genelinde incelenen dönem içerisinde tev'em maaşından yararlanan yalnızca iki muhacir aile bulunmaktadır. Maaştan hem gayrimüslim hem de Müslüman aileler yararlanmıştır. Maaş miktarı genellikle 30 kuruş olmakla birlikte 1895 sonrasında belirgin bir şekilde azalarak 10 kuruşa kadar inmiştir. Maaşlar, belediye bütçesinin gücü nispetinde verildiğinden miktarı sancaklar arasında değişiklik göstermiştir. Maaşa başvuranların sayısında artış olduğu dönemlerde devlet, maaşın ödenmesindeki şartlarda bir takım değişikliklere gitmiştir. Bunların başında maaşların çocukların belirli bir yaşa gelmeleri veya evlenmeleri gibi durumlarda kesilmesi gelmektedir. Çalışmada değerlendirilen belgelerde tev'em maaşı alan çocukların daha çok baba adıyla kaydedildikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra nadiren de olsa babalarının hayatta olmadığı durumlarda anne adıyla kaydedilenler de vardır. Maaş almak için

başvuranlar genellikle bizzat ailelerin kendileri olmuştur. Bazen de ailenin durumunu gerekli mercilere iletenler yakın komşuları veya akrabaları olmuştur. İncelediğimiz dönem içerisinde tev'em maaşına başvuran ailelerin tamamının talepleri olumlu karşılanmış ve maaş bağlanmıştır. Maaşın bazen yalnızca bir çocuğa bağlandığı veya çocuklardan birinin ölümü üzerine diğerinin maaşının kesildiği istisnai durumlar olmuştur. Ancak ailelerin durumlarını bildirerek şikâyette bulunmaları sonucunda münhal durumda olan bir maaş yeniden ailelere tahsis edilebilmiştir.

Bütün bu bilgilerden hareketle merkeze uzak konumda olan taşra vilayetlerinde bu türden yardımların, bölgede yaşayan vatandaşların devlete olan bağlılıklarını artırması bakımından oldukça önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Trabzon Vilayeti'nde maaştan yararlananlar yoksul durumda olan ailelerdir. İhtiyaç sahibi olan ailelerin gündelik hayatlarını kolaylaştıran bu türden yardımlar, aynı zamanda adalet ve güven duygusunu da pekiştirmiştir.

KAYNAKÇA

- EMİROĞLU, K. (1892). *Trabzon Vilayet Salnamesi*. C. 14. Mayıs 2005.
- BALSOY, G. (2012). "Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması ve Politik Bir Alan Olarak Kadın Bedeni". *Toplumsal Tarih*. CCIII/38: 22-27.
- BAYARTAN, M. (2008). "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler". *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. X/1: 157-175.
- CENGİZ, G. H. (2017). "II. Abdülhamid Dönemi Bir Sosyal Yardım Uygulaması: Tev'em Maaşı". *OTAM*. 41: 57-78.
- CENGİZ, G. H. (2019). *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Sosyal Politikalarında Çocuk*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- DİNÇ, G. vd. (2009). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tev'em Maaşı". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XVI/16: 77-100.
- KARAGÖZ, R. (2006). "II. Meşrutiyet Döneminde Canik Sancağı'nda İdari Yapılanma". *Geçmişten Geleceğe Samsun*. Büyükşehir Belediyesi Yayınları: 66-71.
- MUŞMAL, H. - İ. GÜRBÜZ (2020). "Tev'em Maaşı: Osmanlı Devleti'nde Çoğul Gebelikler ile Dünyaya Gelen Çocukların Himayesi". *SUTAD*. 49: 261-291.
- SAYAÇ, H. (2015). *Osmanlı İdaresinde Atina (Pazar) Kazası 1875-1920*. Ankara: Pazar Kaymakamlığı Kültür Yayını.
- SAYLAN, K. (2014). *Gümüşhane İdari, Sosyal ve Ekonomik Tarih (1850 - 1918)*. İstanbul: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- TEKİN, O. (1999). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para". *Osmanlı*. Ankara. 3: 169-179.

Arşiv Belgeleri: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

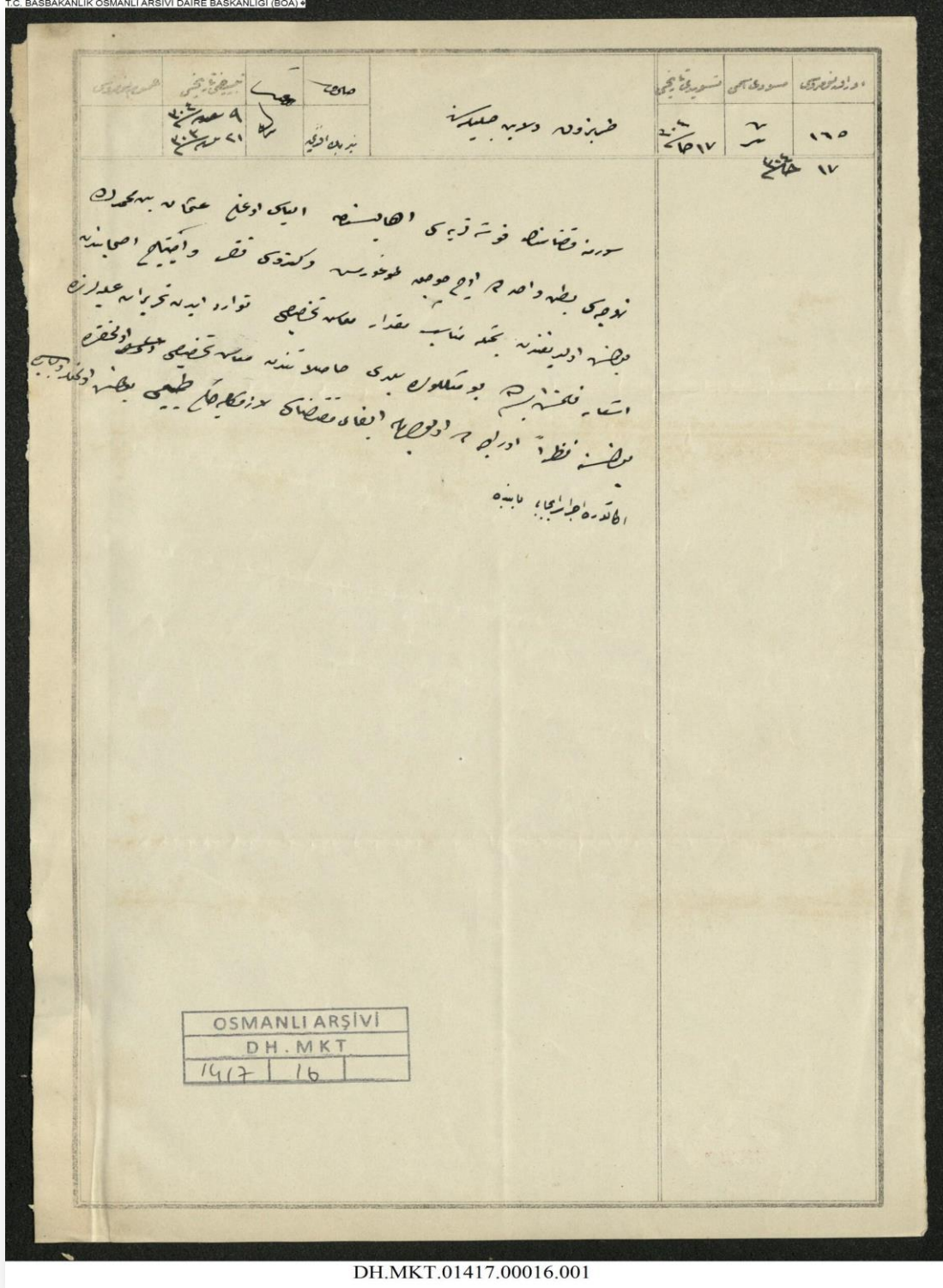
- BOA. A.E, SMST, III. Dosya No:15, Gömlek No: 963, H.29.12.1181 (17 Mayıs 1768)
- BOA. DH.MKT. Dosya No:1635, Gömlek No: 66,H.9.11. 1306 (7 Temmuz 1889)
- BOA. DH.MKT. Dosya No:1568, Gömlek No:120, H.23.3.1306 (27 Kasım 1888)
- BOA. DH.MKT. Dosya No:339, Gömlek No:78, H.7.8.1312 (3 Şubat 1895)

XIX. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı Devleti'nde Tev'em Maaşı (Trabzon Vilayeti Örneği)

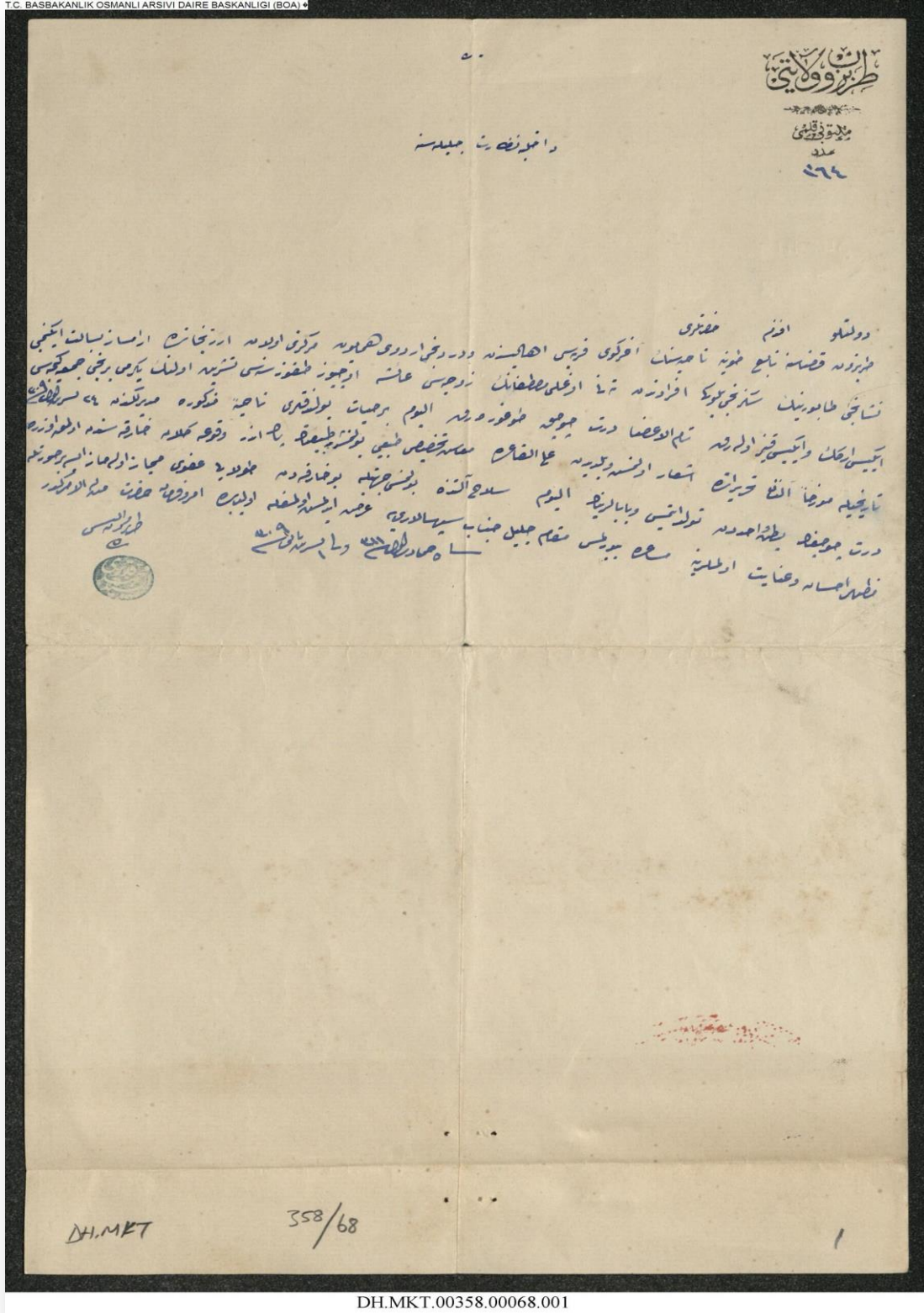
- BOA. DH.MKT. Dosya No:587, Gömlek No: 26, H.29.6.1320 (3 Ekim 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:71, Gömlek No:1, H.17.1.1311 (31 Temmuz 1893)
BOA. DH.MKT. Dosya No:164, Gömlek No:49, H.27.4.1311 (7 Kasım 1893)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1536, Gömlek No:80, H.20.12.1305 (28 Ağustos 1888)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1598, Gömlek No:35, H.24.6.1306 (25 Şubat 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:587, Gömlek No:26, H.29.6.1320 (3 Ekim 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:521, Gömlek No:15, H.3.3.1320 (10 Haziran 1920)
BOA. DH.MKT. Dosya No:3, Gömlek No:43, H.24.8.1311 (2 Mart 1894)
BOA. DH.MKT. Dosya No:57, Gömlek No:9, H.19.11.1310 (4 Haziran 1893)
BOA. DH.MKT. Dosya No:521, Gömlek No:18 H.3.3.1320 (10 Haziran 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:505, Gömlek No:16, H.8.2.1320 (17 Mayıs 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:605, Gömlek No:1, H.28.7.1320 (31 Ekim 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:43, Gömlek No:12, H.4.11.1310 (20 Mayıs 1893)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1486, Gömlek No:63, H.4.6.1305 (17 Şubat 1888)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1568, Gömlek No:120, H.23.3.1306 (27 Kasım 1888)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1697, Gömlek No:24, H.19.6.1307 (10 Şubat 1890)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1635, Gömlek No:66, H.9.11.1306 (7 Temmuz 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1628, Gömlek No:99, H.14.10.1306 (13 Haziran 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1685, Gömlek No:63, H.5.5.1307 (28 Aralık 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1843, Gömlek No:100, H.15.11.1308 (22 Haziran 1891)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1835, Gömlek No:79, H.14.10.1308 (23 Mayıs 1891)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1835, Gömlek No:78, H.14.10.1308,(23 Mayıs 1891)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1859, Gömlek No:104, H.11.1.1309 (17 Ağustos 1891)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1845, Gömlek No:22, H.21.11.1308 (28 Haziran 1891)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1953, Gömlek No:114, H.23.10.1309 (21 Mayıs 1892)
BOA. DH.MKT. Dosya No:107, Gömlek No:8, H.26.1.1311 (9 Ağustos 1893)
BOA. DH.MKT. Dosya No:193, Gömlek No:57, H.29.6.1311 (7 Ocak 1894)
BOA. DH.MKT. Dosya No:239, Gömlek No:50, H.17.11.1311 (22 Mayıs 1894)
BOA. DH.MKT. Dosya No:203, Gömlek No:70, H.11.8.1311 (17 Şubat 1894)
BOA. DH.MKT. Dosya No:329, Gömlek No:39, H.11.7.1312 (8 Ocak 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1635, Gömlek No:66, H.9.11.1306 (7 Temmuz 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1685, Gömlek No:63, H.5.5.1307 (28 Aralık 1889)
BOA. DH.MKT. Dosya No:356, Gömlek No:55, H.4.10.1312 (31 Mart 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:378, Gömlek No:74, H.1.12.1312 (26 Mayıs 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:386, Gömlek No:56, H.25.12.1312 (19 Haziran 1895)

- BOA. DH.MKT. Dosya No:398, Gömlek No:51, H.23.1.1313 (16 Temmuz 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:424, Gömlek No:54, H.19.3.1313 (9 Eylül 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:2546, Gömlek No:89, H.7.7.1319 (20 Ekim 1901)
BOA. DH.MKT. Dosya No:435, Gömlek No:1, H.8.4.1313 (28 Eylül 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:437, Gömlek No:56, H.13.4.1313 (3 Ekim 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:2321, Gömlek No:89, H.20.11.1317 (22 Mart 1900)
BOA. DH.MKT. Dosya No:2388, Gömlek No:136, H.16.4.1318 (13 Ağustos 1900)
BOA. DH.MKT. Dosya No:517, Gömlek No:1, H.26.2.1320 (4 Haziran 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:619, Gömlek No:81, H.29.8.1320 (1 Aralık 1902)
BOA. DH.MKT. Dosya No:344, Gömlek No:59, H.19.8.1312 (15 Şubat 1895)
BOA. DH.MKT. Dosya No:1001, Gömlek No:6, H.22.6.1323 (24 Ağustos 1905)
BOA. DH.MKT. Dosya No:2420, Gömlek No:95, H.2.7.1318 (26 Ekim 1900)
BOA. MVL.Dosya No: 337, Gömlek No:93, H.23.1.1270 (26 Ekim 1853)
BOA. MVL. Dosya No:849, Gömlek No:52, H.10.3.1279 (5 Eylül 1862)
BOA. HAT. Dosya No: 213, Gömlek No:11577, H.29.12.1205 (29 Ağustos 1791)
BOA. İ.MVL. Dosya No:332, Gömlek No:14271, H.15.9.1271 (1 Haziran 1855)
BOA. İ.MVL. Dosya No:313, Gömlek No:13127, H.3.12.1270 (27 Ağustos 1854)
BOA. İ.ML. Dosya No:48, Gömlek No:7, H.8.9.1319 (19 Aralık 1901)
BOA. C.BLD.Dosya No:78, Gömlek No:3891, H.7.7.1250 (9 Kasım 1834)
BOA. İ.DH. Dosya No:364, Gömlek No:24092, H.11.4.1273 (9 Aralık 1856)
Düstur, I. Tertib, Cilt I, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289.

EKLER

Sürmene'de İlyasoğlu Osman'ın Üçüz Çocuklarına Maaş Tahsisi

Dördüz ve Üçüz Çocuk Sahibi Olan Tonyalı Mustafa'nın Askerliğinin Kalan Kısımının Affı